

- *Elment az utolsó! – A húsz huszonhármas. – Két percet késett. – És nyolc másodpercet.*
 – *Minek nekünk lámpa?*
 – *Tiszta pocsékolás. – Ilyenkor ki jönne. – Nagy fény lenne akkor! – Sötétben is idetalálna.*

Szél fú, csupasz villanypóznán áram zizeg. – *Jó éjszakát. – Nyugodjék békében reggelig.*
 – *A pásztoi busz. – Hat nullakettő. – Három. Késett. – Különbén jó reggelt. Örök világítás fényeskedjék nekik!*

Gréczi Emőke

ÁTÖLELT AZ ISTEN (II)*

Találtam egy könyvet, benne: Október 26-án bement a Szabad Kossuth Rádió, hogy a László Kórház dolgozói és betegei üzenik, tökéletesen rendben vannak, teljes ellátást kapnak. Tényleg?, kérdi anyám. Szép volt tőlük, hogy szóba kerültünk, de minket nem kérdeztek meg, nevet. Hát mit tudott volna mondani, ha kérdezik.

Béla szőrös keze kinyitja az ajtót. A szállítókoscsin először két női láb jelenik meg, majd a hozzá tartozó lány is, alig lehet idősebb nálam. Előredől, hogy Béla át tudja karolni a hátát, egyik lábát is felemeli, hogy a férfi karja aláférjen. A másikat nem mozdítja. Aha. Azt hittem, teljesen egészséges, de megtaláltam a baját. Ha ezt egyáltalán annak lehet nevezni. Egyetlen nyomorék láb – az én két nyomorék karomhoz és két nyomorék lábamhoz képest. Övé lett tehát a másik felnőttágy.

Rozinak hívják. Én is bemutatkozom, és mintha velem volnának, végigmutatok a gyereksoron. Nem tudom egyikük nevét sem, de harmadik napja egymáshoz tartozunk.

Örülök neki. Rozi felül, hogy jobban lásson. Mindene mozog, egyetlen láb kivételével. Láthatóan nem rendíti meg a szerencsétlenségem, látott már ilyet vagy még rosszabbat az előző kórtermében, ahonnan azért hozták át, mert az belövést kapott. Nem az övé volt az egyetlen, állítólag három kórtermet is eltaláltak, de beteget egyetlen sem. Mégiscsak október van, a hidegben nem maradhatnak betört ablak mellett, szétosztották őket, most már nemek szerint.

Bámulatos. Egyedül eszik, megfordul az egyik oldaláról a másikra, aztán vissza. Megigazítja a lepedőjét, magára terít egy köntöst, elhelyezkedik kényelmesen. Pár másodpercre még lábra is áll, de csak az egészségesre, ügyesen egyensúlyoz, szökdécsel, mielőtt lefekszik az új ágyára. Utánam egy héttel betegedett meg, de rögtön idehozták, vagyis egy nappal megelőzött a fertőzőosztályon.

Ha tudnád, mennyire örülök neked!

* Gréczi Emőke itt közölt könyvrészletének előzménye ÁTÖLELT AZ ISTEN címmel lapunk 2004. februári számában olvasható.

Tizennyolc éves volt, formás, egy kicsit tömör, jól is állt neki. Szülei süketnémák voltak, az intézetben ismerkedtek meg. Gyermekeik egészségesen születtek, nagyszüleiktől tanultak meg beszélni, de megtanulták a jelbeszédet is, amit jól tudtak használni egymás között, ha csevegésükből ki akarták rekeszteni a hallótávolságban tartózkodó embereket.

Ugyan nem volt kinek, de még a pongyoláját is kacéran terítette magára, egészséges lábát rutinosan mindig fedetlenül hagyta, haját állandóan igazgatta, mintha tükör volna a szeme előtt. Látszott, hogy minden mozdulata szokásos, természetes. Elemében volt a mozdulatlan kamasz lány és az öntudatlan gyereksereg mellett. Egyedül evett, oda tudott ugrálni a gyerekekhez vagy akár anyámhoz is.

Forgalmas nap volt október 25-e, nagy események a kis világban: a harmadik ágyra megérkezett Ica néni pucéran, hat pucér férfi közül. Megalakult a női szakasz, a rájuk bízott kölykökkel.

Mióta hallom a lövéseket, én sem érzem magam nagyobb gyereknek, mint a kicsik szemből. Megnyugtattak, hogy vidéken nem történik semmi, de azért az éjszakák pokoliak. Mióta nem ájulok el, aludni sem tudok. Nem vagyok fáradt, csak unatkozom. Hallgatom a dünnögéseket, a ráérő lépteket az üvegajtón túlról, a rádió recsegését és a fegyverek hangját egészen távolról. Tegnap nagyot szólt, mikor három lövés érte a pavilont, de a betört ablakok csörömpölése nem ébresztett fel senkit. Mindannyian ébren vagyunk, és talán soha többé nem tudunk aludni. Nem tudom, kire lőhetnek, ha minket találnak el.

Ica néni megnyugtat, még ha nem szól is hozzám. Idősebb, mint az anyám. Kövér-kés, de nem úgy, puhán, mint nálunk vidéken, hanem városian, mint nagymamám régi képes újságjaiban a grófnők és a bárónők. Sima a lába, nem visszeres, finom, rózsaszín a keze, csak néhol foltok borítják meztelen testét. Nem azok az elszietett hullafoltok, mint nálam, hanem a vastüdő maradványai. Már nincs rá szüksége, átadta másnak.

Megpróbálom úgy nézni a gyerekeket, mintha én is most érkeztem volna. Ha járnának és beszélnének, többet tudnék róluk. A legfiatalabb legfeljebb egyéves lehet, már járnia kéne, de most alig mozdul. A legidősebb talán öt éves, kisebb egy iskolásnál. Megkérdezhetném, de még mindig félünk egymástól.

A szélső ágyon fekszik Gera, egy gyönyörű, angyalarcú, szőke kisfiú, dünnög néha, de sosem beszél, nem ért belőlünk semmit. Tegnapelőtt ő volt a kis kedvenc, húst kapott ebédre, ma meg utálják a nővérek.

Gerazimov szülei a szovjet nagykövetségen dolgoztak, október 23-ig kiszolgálták a személyzet, mint egy pöttöm párttitkárt. A kedveskedéseket, a bambán rámosolygó arcokat, a kivételezettnek járó ellátást természetesnek vette, ezt szokta meg Pesten. Mikor kitört a forradalom, szülei repülővel hazamenekültek, itt hagyták a hároméves beteg gyereket.

Persze egy fertőzőosztályon nagyobb biztonságban tudták, mintha elindulnak vele a városba. És amúgy sem vihették volna magukkal, a huszonnyolc napos elzárás rá is vonatkozott. Tudták vajon, látják-e még valaha?

A nővérek csak percekig sajnálták, amikor megtudták, hogy magára maradt az országban. Órákkal később a szüleire vonatkozó megvetés átszállt a kölyökre, napokkal később a rendszer minden nyomorúságát, gyötrelmeit, rettegéseit, az elmúlt években felhalmozott frusztrációt a szerencsétlen gyerek nyakába zúdították. Gera bömbölt, mert keveset kapott enni, és az sem volt már

ugyanaz, mint korábban, félt az egyedüllettől, a megvető tekintetektől, és ha felsírt a hangos lövések hallatán, azt mondták a nővérek: Fogd be a szád, Gera, mert kiadunk a felkelőknek!

November 4-e Gera ünnepe volt. Szülei az elsők között jöttek vissza, helyreállt a rend kinn is, benn is, ő meg sírhatott végre nyugodtan.

Napok óta legfeljebb ellátnak, annyit tudunk, amennyit egymás között beszélgetnek a nővérek. A lövéseket állandóan halljuk, komoly harcok folynak az Üllői úton. Tudjuk, hogy be lehet szolgáltatni a fegyvert, és akkor nem lesz bántódásuk a felkelőknek. Ezek meg inkább lőnek, mint feladnák magukat. Nem lehet tudni, hogy ma ki a miniszter, és ki lesz holnap. Kevesen járnak be dolgozni, és nem hoznak ennivalót.

Egy őszes, eddig alig látott nővér ül Ica néni ágya szélén. Nyakát furcsán előrenyújtja, így kisebb a tokája annál, mint amekkora valójában. Azt hittük, hírt hoz a családkról, de csak azt kérdezte, ki itt az evangélikus. Ica néni jelentkezett, de szerintem rögtön megbánta, mert a nővér megrohanta, leült az ágya szélére, és most buzgón téríti. Az ateista Ica néni (ezt többször is elmondja magáról) megpróbálja elzavarni, tiltakozik és ellenkezik, de a diakonissza néni erősebb. Hát istenem, nem tudunk elszaladni előlük. Ne fárassza magát, mondogatja állandóan, de a nővér előhúz köpenye alól egy Bibliát, és zsolnárokat olvas fel a magatehetetlen asszonynak. Bár nem tetszik a diakonissza erőszakossága, a fejtartása is természetellenes, élvezem a felolvasást. Végre történik valami.

Hagyjon békén, hagyjon békén, így Ica néni, a diakonissza pedig csak mondja a magáét, kapkodva lapoz a könyvben, bárhol kinyitja, azonnal beleolvas. Minél nagyobb a tiltakozás, annál fontosabbnak tartja a feladatot. Talán már érzi, hogy a kis istentiszteletből egyre csak vita lesz.

Magát veri az Isten, nézzen magára, de még nem késő, még megmenthetem, mondja az ajtóból, majd becsukja maga mögött. Nevetünk mi, Isten által vertek, pedig akár igaz is lehetne. Megfordul a fejemben, ha megpróbálnám végighallgatni a Bibliát, tengernyi időmből szánnék rá pár órát, és visszatérne végtagjaimba az élet, szaladnék apácának, diakonisszának vagy bárminek, ahogy hívják. De minden feltevéssel ellentétes lenne, tehát nem hagyom magam meggyőzni. Ide ne jöjjön többet!

Ma másodszor kaptunk száraz kenyeret tömbből levágott gyümölcssízzel. Állítólag egyre kevesebb étel van raktáron, kintről meg nem érkezik semmi. A piros vegyes gyümölcsize legalább egy kicsit felpuhítja a kenyér száraz tetejét, mert egyébként alig tudom megraggni. Nem lakom jól vele, sőt már nem is kívánom. De valamit azért enni kell.

Vidékről az első forradalmi napoktól kezdve teherautón hordták fel az élelmet. Egy fuvarnyit valahonnan a kórházba irányítottak. Volt rajta tojás, tyúk, húzott liba, de csak a híre jutott a betegekig, a személyzet mindent hazahordott. Azokat a csomagokat sem kapták meg, amiket a vidéki rokonok küldtek fel a pesti autóval.

A meglévő készletek végesen fogytak, ami kintről érkezett, az közvetlenül az orvosokhoz, nővérekhez jutott. Sokan nem jártak be dolgozni, a bejárók egy kicsit kárpótolták magukat. A tömbökben álló gyümölcsize azért végig kitarított, ebből vágdostak apró adagokat a betegeknek. Igaza volt a rádióadásnak, végül is tényleg jól voltak, éhen nem halt senki.

Nagymamám 25-én vonattal feljött Pestre, a lányával most sem találkozhatott, de hozott magával kacsasültet, beküldte a kórterembe egy nővérrel. A folyosó és az anyám ágya közötti pár méteren a csomag eltűnt, nem zavarta meg a benti koszt egyhangúságát. Másfél hónap múlva szóba került: kacsasült október végén? Azzal biztosan más lakott jól. Ahogy azokkal a húsokkal is,

amelyeket a teherautókra felkapaszkodva hordtak fel a nagyszüleim. Mivel csak egy üvegajtón túlról leshették meg lányukat, beszélgetni nem tudtak, a szültek eltűnése titokban maradt. Ellopni és megszabálni valószínűleg könnyebb és gyorsabb volt, mint megszerezni, megsütni, összecsomagolni, elérni egy teherautót vagy vonatot, végigülni az utat, elkerülni a lövöldözést és keresni egy megbízhatónak látszó nővért. Bár vidéken inkább volt élelem, azért ott sem rengeteg. A hús mindenestre többnyire Pestre került.

Sem éjjel, sem nappal nem hallgatnak a fegyverek. Már azt sem tudom eldönteni, hogy ágyúval vagy géppuskával lönek-e, talán csak percekig van csend. A sorozatokat utálok a legjobban, mert olyan, mintha sosem akarnának abbamaradni. Ha nagyot szól, abbahagyjuk a beszélgetést, én pedig megpróbálom elképzelni, hogy most embert, autót vagy házat találhattak-e el. Félek, hogy minden lövésnél meghalnak, akkor pedig alig élhet valaki. Egyre több értelmét látom a maréknyi brómnak a fiókomban, pedig csak egy szemet vettem be az elején, azt hittem, jó szándékkal adják. Szóltak Roziék, hogy nem azért van, hanem mert nincs más. Ez az egyetlen gyógyszer, ami itt jár nekünk. Nyugton kell maradnunk, nem idegeskedni a háborútól, és nem idegesíteni a nővéreket. Fogjuk be a szánkat. Orvost nem láttam régóta.

Állítólag éjszaka van, de nem látni kifelé az ablakkeretre rögzített lópokrócoktól. Vastag, sűrű, darabja legalább egy mázsá, ráadásul nem ér semmit, mert teli van lyukkal. Ha sötétedik, bejönnek ketten, felállnak egy létrára, és gyömködik a keretbe a pokrócot, mielőtt még bekapcsolják a biztonsági világítást. A szélein szöggel erősítik a falhoz. Ha azt meglátják kívülről, belőnek. A pokróc lyukain nem látok ki a sötétbe, sem fölül, ahol rés maradt, mert a szög nem mindenhol bírja el a mázsát. Ők bezzeg tudhatják, hogy mi ébren vagyunk.

Tegnap még azt hittem, a félelemtől nem alszunk, de mondták, hogy ez a betegség jár. Idegrendszeri zavar.

A férfiszakaszh felől néha azt hallani, hogy nővér, nővér, valaki folyton kiabál. Aztán egy erősebb férfihang megismétli, de így sem megy oda senki, pedig nem nyugszanak meg, kiabálnak tovább kórusban, mintha volna köztük egy karmester, a többi pedig igazodna hozzá. Ha közelről hallani egy lövést, mindenki gyorsan elhallgat, nehogy felhívja magára a figyelmet.

Fönn volt az egész kórház, legalábbis a paralízisesek. Senki nem tudja, miért nem voltak képesek aludni, hogy bírták ki hetekig alvás nélkül, de mindegyikük körülbelül másfél hónap múlva kezdett elszunyókálni, először csak egy órát, majd napról napra többet. Az álmatlanságra nincs orvosi magyarázat, magam nem vagyok biztos benne, hogy nem a félelem tartotta ébren a társaságot.

Ahányszor megrázkódott a pavilon, felüvöltöttek a gyerekek. A nagyobbak kezdték, felsírták a kicsiket, anyámék pedig tehetetlenül figyelték a hangzavart, a kölykök vörös fejét, hiányos fogsorukat legörbült ajkuk mögött. Ha percekre elült a csatazaj, Rozi néha odaugrált egy hangadóhoz, megsimogatta a fejét, az elcsöndesedett, és lassan a többiek is befejezték a bömbölést. A második rettegős éjszakára Ica néni megfigyelte, hogy hármójuk hangjára a gyerekek megnyugszanak. Felvetette, mi lenne, ha hangosan imádkoznának, így beszélnek is, telik az idő, és hátha mégis van valami értelme. Csakhogy ő nem tudta az imákat, anyám és Rozi igen. Nekikezdték a Miatyánnak, utána folytatták az Üdvöz légy, Máriával, majd következett a Most segíts meg, Mária, ó, irgalmas szüzanya, egymás után, egész éjjel. A két lány mormolta folyamatosan, Ica néni is a Miatyánkat, a többiből pedig egyre többet. A zajból, amit a férfiszakaszh zsongása, egy

távoli rádió recsegő hangja és az Üllői úti háború okozott, egyre többször kitűnt egy-egy magas, nyöszörgő gyerekhang lelkes imádkozása. Bocsásd meg a mi vétkeinket, mondták a nagyobbak egyre bátrabban. Gondolkodott azon valaki, hogy mi a fenét vétettek azok a kölykök?

Fejenként több marék brómmal és imával várták, történjen már valami változás. Mikor hónapokkal később, az utókezelés idején Ica néni nagy hangon ismét ateista lett, anyám emlékeztette az imákkal töltött éjszakákra. Ó, gyerekek, csak érteket tettem, hogy megnyugodjatok, mondta fellengzősen. Persze, vissza az egész, ha már túlélte. De azért anyám imádkozta, ezt most is érzem, ahogy beszél róla.

A doktornőt, aki mentőt küldetett értem, akkor láttam utoljára, amikor áthoztak az új kórterembe. Fekete, középkorú asszony volt, szénfekete szemmel, gyorsan járt, szinte szaladt az ágyak között. Bár nem mondta, elhittem neki, hogy rendbe fogok jönni, különben miért intézkedett volna, ha nem éri meg. Korán reggel jött be, bár itt nálunk nincs korán, és nincs későn sem. De reggel volt, talán a háború kezdetének napján. Megkérdezte, hogy van-e valamire szükségem, jönnek-e a szüleim, megnézte a tüdőkapacitás-eredményeimet, és elszaladt csattogó papucsával, elől nyitott, hátul lobogó köpenyével. Nagyon hiányzik valaki, aki tudja, hogy ki vagyok egyáltalán, nem egy tehetetlen a többi között.

Mióta kitört a felkelés, nem járt a kórházban, mondja flegmán a műszeres. Egyik sem jár be. Hol vannak ilyenkor, csak a szájuk nagy.

Gondolom, az orvosokról beszél, mert tényleg csak egy van belőlük az osztályon, nálunk legalábbis nem járt másik jó ideje. Nem mintha szükség lenne rájuk, ha már nem vagyunk gyógyíthatók.

Ica néni szerint nem az orvosokról, hanem a zsidókról beszélt. Hallotta a kövér diakonisszától, aki tegnap a reggelit hozta sértett arckifejezéssel, hogy bezzeg a zsidó ilyenkor nem dolgozik. Ők mindent tudnak, én meg azt sem, hogy a doktornőm zsidó.

'56 nem volt messze '44-től, mindenkiben élénken éltek az emlékek, mindkét oldalon. Ahogy lazult a fegyelem, a szájak egyre nagyobbra nyíltak. Mindenki azt mond, amit akar, és most majd törleszt. A vallás szabadsága némelyeknél együtt járt a nyíltan vállalt antiszemitizmussal, a személyzet egy része pedig – orvosok főleg – valóban nem járt be a forradalom napjaiban.

A doktornő, anyám protektora az egyik volt közülük, 23-án vagy 24-én látták utoljára, majd november 16-án jött vissza, mikor már csend volt, a kápolnában és a nővérszobában is. Meglátogatta anyámat, pár nappal azelőtt, hogy átvitték az utókezelő kórházba.

A forradalom napjaiban a személyzetet szinte csak a nővérszálló szerencsétlen lakói alkották, vidéki lányok, akik nem jutottak haza. Jobb híján a kórházban maradtak, és dolgoztak a távolmaradók helyett is. Na nem teljesítették túl a feladatot, hanem gondoskodtak a minimális ellátásról, áthúzták az ágyneműt, ha feltétlenül szükség volt rá, osztották a napról napra szárazabb kenyeret, a kifogyhatatlan vegyes gyümölcsöt, és időnként minden fiókba beszórtak egy marék brómot. Szigorúan, az előírásoknak megfelelően az üvegfalon túl tartották azt a néhány látogatót, akik eljutottak a pavilonig, a felhozott, beküldött élelemből pedig kárpótolták magukat a túlórákért.

Orvosból egy maradt az osztályon. Verebes negyvenes agglegény volt, nem hiányzott otthon senkinek. Magányában és félelmében mindig fenntartott egy bizonyos alkoholszintet, ami még lehetővé tette, hogy időnként végigdülöngéljen a kórtermeken. Na jó, nincs mit szépíteni a helyzeten, tökrészeg volt, ahogy anyám emlékszik rá, a bennragadt nővéreknek így is megfelelt, akik egymást váltották az alagsori orvosi szobában, a kanapéján. Új beteget a forradalom idején talán nem is hoztak, a meglévők pedig megszokták, hogy nincs szükségük orvosi ellátásra.

Nem tudom, mi módon terjedtek a hírek az ágyhoz kötött betegek között, de mindegyiknek kétségtelen információja volt arról, hogy mi zajlik az alagsorban, a kápolnában, a pavilon más kórtermeiben. Arról viszont fogalmuk sem volt, hogy mi újság odahaza, és ki ló kire a városban. Ha a személyzet az alagsorban volt, nem jutott ágytál a betegeknek, nem volt csengő a nővérszobához, a légzésbénultak – ahogy anyám is – kiabálni sem tudtak, ha szükségük lett volna valamire. Anyám helyett és a vastüdőből éppen kikerült Ica néni helyett Rozi volt az egyetlen hang a szobában.

Hogyan gyógyultatok tulajdonképpen?, kérdezem folyton, mert a helyzet elég képtelen. Hát a Jó-istennel, mondja mindig, vagy valami ehhez hasonlót. Na azért ennyire nem vallásos, csak így jelzi, hogy a sorsra, a véletlenre, egy felsőbb hatalomra és persze egymásra bízta a gyógyulását.

Ezt a rózsaszínű húsfélét parizernek hívják. Most látom életemben először. Mi otthon kolbászt eszünk, szalonnát és sonkát, ami a levágott disznóból készül. Ez valami pesti hús lehet, állítólag van benne minden, csak nem látszik, mert jól összekeverték. Mosolyognak rajtam, ha nem értem a pesti kosztot. Napok óta először kapunk ilyesmit, olyan ünnepélyesen osztották szét, mintha valami lakodalmi étellel lepnének meg minket. A kézfejem kicsit mozog, amit a mellkasomra tesznek hideg tányérban, azt valahogy be tudom ügyeskedni a számba. A levest és a főzeléket kihűlve kapom, mert minden étkezésnél csak egyetlen nővér jár körbe etetni, mire elér hozzám, már megdermedt a zsír a tányér szélén. Ennél még a száraz kenyér is jobb, a kihűlt étel felkavarja a gyomrom, de nem mondhatom, hogy ebből nem kérek. Sosem tudjuk, hogy fél nap múlva lesz-e mit enni, erre figyelmeztetnek minden étkezésnél.

Ica néninek csak a törzse és a lába bénult, a keze egészséges. Ügyesebb nálam, de kanalazni ő sem tud. Rozi viszont maga eszik, egyedül ő képes erre az egész szobában. Szinte meleg lehet a levese és a főzeléke, bár a zsírját látva mintha már eleve langyosan hoznák. De itt nem irigykedünk senkire, Rozi a szoba lába, hangja és jókedve. Csak elég ránézni, ha a világot szeretném látni, annyi élet szorult belé, hogy sosem fog kifogni belőle. Teste a betegség ellenére masszív és rugalmas maradt, kreol bőre még őrzi kora őszi egészségünket. Amikor nem ugrál, kímélve béna lábát, csak ücsörög, és kanalazza derűsen a langyos levest, azt is hihetnénk, hogy tévedésből küldték hozzánk, vagy csak a harcokat igyekszik nálunk átvészelni.

Ráhozták a frászt az egyik fiúra, azt mondták neki, hogy behozták a hűgát, vagyis engem. Neki nincs húga, nekem meg nincs bátyám, de a nővérek azt hitték, azért, mert két évvel idősebb nálam, és ugyanaz a vezetéknevünk, biztosan testvérek lehetünk.

Vérebés doktor egyik reggel a vizit alkalmával tántorogva megállt anyám ágya mellett, megkérdezte, mi újság, majd keresztbe rázuhant. Aztán valahogy összeszedte magát, és folytatta a vizitét.

Furcsa jelbeszédet tanultak meg a látogatók és a betegek, az üvegfal két felén próbáltak integetni egymásnak, csakhogy a bénultaknak az sem ment rendesen. Nyújtózkodva kipillantottak a látogatókra, összekacsintottak velük, biztatóan mosolyogtak egymásra, és jelenlétükkel biztosították a másikat, hogy még életben vannak. Nem volt ez olyan egyértelmű sem a hozzátartozóknál, sem a benn élőknel. Beszélni nem tudtak egymással, tárgyakat sem cserélhettek, ezért nem derült ki, hogy mennyi kacska, csirke, liba, kolbász és szalonna tévesztett célt. A kórházban kisebb eséllyel jutottak el a küldemények a hozzátartozóig, mint ahogy a rokonok eljutottak a Lászlóig. Igen sok baromfit nyilváníthatunk eltűntnek.

Valami azért mégiscsak átjutott az üvegfalon, egyenesen anyám ölébe: egy halom röplap az ajtó részén keresztül. A feladó Szakáll Tamás volt, apja még a harmincas évek egyik járványában bénult le, felesége 1956 tavaszán halt meg a Lászlóban, miután légszövét működésképtelenné tette a vírus, fia pedig anyámék szobájában próbálta túlélni a paralizist. Szakáll már napok óta

vigyorgott anyámra kívülről, a nővérek néha le is szúrták érte. Állítólag ha telefonált, először a fiatal lány után érdeklődött, csak azután kérdezett a fia felől. A személyzet utálta ezért.

Egyik délután résre nyitotta az ajtót, ami pedig majdnem a legnagyobb bűnnek számított a Heine–Medin-esek pavilonjában. (A legnagyobb bűn a bepiselés volt, ha valaki nem várta meg az ágytálat, nem bírta ki azt az egy-két órát, amíg egy nővér előkerül vele.) Szakáll a résen bedobta a röpcédulákat, egyenesen anyámra, ő pedig béna kezével meg sem tudta fogni a papírokat. Egy kialvatlan, mégis váratlanul éber nővér ott termett, és kiabálva kisöpörte a cédulákat Szakállal együtt.

Másnap újabb cédulát dobott be, rajta egypár sorral, hogy anyám ne haragudjon, amiért állandóan bámulja, de nagyon hasonlít az elhunyt feleségére. A nővérek némelyike ismerte az asszonyt, aki semmiben sem hasonlított anyámhoz, kívül sem és belül sem. Mikor bejöttek az oroszok, Szakáll nem jutott el a kórházig. Betelefonált, és megkérdezte, hogy van az a fiatal lány. Nagyon kiakadtak rajta.

Míntha évek teltek volna el, pedig csak alig több mint két hete nem voltam iskolában, egy hete fekszem itt álmatlanul és haszontalanul. Már jól ismerem a beázás rajzolatait a plafonon, a gyerekek képességeit, hogy a szőke térdelni is tud, a túskehajú meg csak a karját emelgeti. Gabika fel is tud ülni, Gera állandóan sír, mert nem érti senki a szavát. Csak mennek a napok, én meg lemaradok mindenről, ami odahaza történik, bár az is lehet, hogy a háború miatt elmarad a tanítás, akárcsak Alvin bácsi különlatin-órái.

De nem biztos, mert azt mondják, hogy vidéken béke van. Elképzelem, ahogy nővéremmel elindulunk reggel, a csúcsos kapu zöld ajtaját mindig nyitva hagyjuk. A gyaloghídon átmegyünk a vasúti sínek felett. Ha jön vonat, fölé szaladunk, hogy a lábunk alatt robogjon el, csikorogva fékez mindig, mert már ott az állomás. A reggeli miséről ilyenkor jönnek kifelé a korán kelő öregek. Átszaladunk a Fő utcán, a gimnázium kapujában pedig kettéválunk. Ő a harmadik osztályba megy, fel az emeletre, én a másodikba a földszinten.

Új felfedezés, hogy a kezemmel elértem a szememet, ezt nem is reméltem.

A tegnapi kapott kockás papírt a mellkasomra fektetem, így gyakorlom a gyökvonást. Olyan tantárgyat választottam, amihez keveset kell írni és többet gondolkodni. Nagyon halványan fog a ceruza, keményen rá kell nyomnom a papírra, hogy még fekvé is olvasható legyen az írás. Állandóan átlukad, a mellem meg már vörös a ceruzahegy bökdösésétől.

A hétfői tanításhoz összerakott táska a megírt házi feladatokkal hetekig megbontatlan maradt, csak decemberben kezdték Pestre hordani a tanulnivalót.

Egyik reggel lelkes ápoló jelent meg a szobában, Derek, negyvenes fiatalember. Felajánlotta, hogy Rozit és anyámat leviszi az alagsorba megfürdetni, mert ugyan a nővérek valamennyire lemosták őket mindennap, de tud jobbat, alaposabb tisztítást. Ica nénit nem vállalta, mert nagydarab, arról nem is beszélve, hogy csaknem ötvenéves volt. Derek szerzett egy nővért, és hordágyon levitték a két lányt az alagsori fürdőszobába, ahol volt két beépített kád. Rozi az egyikben egyedül tisztálkodott, a másikban pedig a magatehetetlen anyámat Derek fürdette lelkesen. Mindig mondta, hogy mit mos rajta éppen. Nem tett semmit, csak egy kicsit volt gusztustalan, ahogy kéjenkedett kedvére. Anyámat addig férfi nem látta meztelenül, nem is fogdosta senki. Derek néha átszólt Rozinak, hogy mijét ne feledje megmosni alaposan, közben pedig előadást tartott arról, hogy mi folyik a szomszédos orvosi szobában az orvos és a „szüzikék” között.

Ez november 4-én, vasárnap hajnalban történt.

Derek kiemelte a kádból anyámat, egy asztalra ültette, és kezdte törölgetni, amikor egyszer csak megjelent nagyanyám az alagsorban. A halászat teherautóján jött fel Pestre, hoztak egy szállítmány halat, és fogalmuk sem volt róla, hogy közben szemből érkeznek az oroszok. Már nem volt fegyelem a kórházban, ezért nagyanyám egyszerűen besétált a földszinti kórterembe, ott Ica nénitől megtudta, hogy lányát az alagsorba vitték. Lesietett, adott pénzt Dereknek, aki így megengedte, hogy a közelében álljon. Nemhogy megengedte, de produkálni is akarta magát, ezért önkéntes gyógytornászként elkezdte feszegetni anyám lábát, amely kontraktúrás lett már akkorra, a mozdulatlanságtól bekötötték az inak és az izmok. Anyám a fájdalomtól hápogni kezdett, mert hang még jó darabig nem jött ki a torkán.

Nagyanyám rászólt Derekre, hogy most már elég, fejezze be a tornáztatást, hiszen ennyire fáj. És a férfi nem is látszott túlzottan hozzáértőnek.

Különös volt közéről látni az anyámat, de még szólni sem tudtunk egymáshoz, mert hiányzott az üvegfal. Annyi mindent kérdeztem volna, de ott lenn nem jutott semmi az eszembe, hangtalanul pedig úgyis csak keveset lehet kérdezni. Derek rángatta a lábamat, a fájdalomtól arra sem figyeltem, hogy már megint nincs rajtam semmi. El voltam foglalva a helyzettel, az alagsorral, ahol először jártam, a káddal, amiben nem ültem három hete, pedig a víz érintése nem juttatott eszembe semmit a benuálás előtti életemből. Csak az illat. Anyám megtört volt, a teherautó szállítmányától Balaton-szágú, amilyen a parti kövek illata, amikor rájuk szárad a kicsapott hínár. Furcsa zöld hajat növesztenek a sziklák a víz alatt, lengetik a hullámok olvadáستól befagyásig. Selymesnek és puhának látszanak fentről, nyálas az érintésük. Szeretem nézni, ahogy a hínár száalai rásimulnak a lábujjaimra. Vagyis szerettem nézni.

Kérdeztem valamit az apámról és a nővéremről, de nem emlékszem a válaszra. Biztosan nincs semmi baj, mert akkor emlékeznek.

Elment, és valami történik kinn, mert dübörög az Üllői út. Azt mondják a nővérek, hogy tankok vannak itt, az oroszok megszállták Budapestet.

A megszállás után következő néhány nap még sokkal nehezebb volt a bentlakóknak, alig érkeztek látogatók, élelemből még kevesebb maradt, a szállítmányok is elkerülték a kórházat. Jól lehetett hallani, ahogy szétlövnik az Üllői utat, néhány orosz a mellékutcákba is bement a felkelők után. Azt hitték, a kórházban is dolguk van, többször megpróbálták bejutni. Egy másik osztály orvosa kiment egy vödör festékkel, és cirill betűkkel felírta a kerítésre: Fertőző! Abban bízott, hogy a katonák meggondolják, érdemes-e benn körülnézni.

November 4-e reggelén bezárták a kápolnát, délben már nem harangoztak, egyre korábban jött az este, az elsötétítés miatt már kora délután felkerültek a lópokrócok az ablakokra. Anyám azt mondja, borzalmas volt hallani, ami a városban folyt. Hadikórházban érezték magukat, amit utolért a front. Remegtek az ablakok, a betegek és a bennrekedt nővérek állandóan rettegetek tőle, hogy valaki rájuk töri az ajtót, vagy az egész pavilon az égbe repül.

Siófokon nyugalom volt. A forradalom első napjaiban fertőtlenítették a házunkat és az egész gimnáziumot. A fertőtlenítésről csak három-négy évvel ezelőtt hallottunk, ekkor törték meg a csendet az osztálytársak, mertek kérdezni. Ők is csak három-négy éve tudják, hogy miként zajlott le a betegség első néhány hónapja, mert formális levelezgetéseken kívül más kapcsolatot nem tartottak anyámmal, ő meg talán nem is tudta volna elmondani, ha egyáltalán valaki megkérdezi. Furcsa diszkréció övezte ezt a kórt, mint valami szegyenletes nemi betegséget. A gyermekparalízis akkor a Balaton partján egzotikus vírus eredményének tűnt, mintha egy titokzatos utazó hurcolta volna be egy távoli földrészről.

Hordják el a gyerekeket, ágyastul. Váltva jár be két nővér, odamennek a rácsos ágyakhoz, kitolnak egyet a folyosóra, eltűnnek vele, majd jönnek a következőért. Nem hiszem, hogy csak én maradtam le valamiről, sosem alszom, vagyis mindenről tudnom kell. A gyerekek is értetlenül néznek, kérdezni nem mernek semmit. Aki ülni tud, azt is hanyatt döntik, hogy ne nézelődjön, különben nehezebb is tolni, ha billeg a kocsi-ban. Emelgetni próbálom a fejem, inteni Rozinak, hogy nézzen körül, kérdezzen helyettünk is valamit. Ica néni gyanakodón néz, szóval nem csak engem hagytak ki az eseményekből. Mi történik, ha megtudhatjuk?, susogja Ica néni, a legmerészebb közülünk. Levisszük a gyerekeket a pincébe, mondja az egyik tologató, de ránk sem néz, lökdösi a kiságyakat kifelé, közben törölgeti az izzadságot a homlokáról. Sosem lehet tudni, hátha szétlővik az épületet.

Nyilvánvaló mindannyiunk számára, hogy az épületet bármikor szétlőhetik, de az eszünkbe sem jutott, hogy valakiket hagynak meghalni, másokat pedig megmentenek.

Hát velünk mi lesz?

Csak a gyerekeket bírjuk el, mondja tovább közömbösen, ki tudja magukat oda lepipelni. Alig halljuk a szavát az ágyak csörgésétől, az egyik kölyök bömbölésétől. Arra ébredt szegény, hogy mozog alatta a föld, meg a zavaró csörömpölésre, ahogy a folyosó végén tolják a lépcsőn lefelé az ágyakat. A nővér szigorúan végignéz Ica néni, aki tényleg egy kicsit kövérkés, vagyis jó nagydarab asszony, annak ellenére, hogy hetek óta éhezünk. Megsajnálom, mert úgy néz ki, mintha az alakjának lenne az áldozata. Mi is maradunk, pedig én már olyan vékony vagyok, mint egy hurkapálca, szerintem engem is elbírnának a pincéig.

Tíz hónappal később tudták anyámat először mérlegre állítani, addigra meghízott negyven kilóra. Túlélik a betegséget, a forradalomba esetleg belehalnak. Amit a vírus elkezdett, a szovjetek befejezhetik. Folytatták az imákat még egy-két napig, aztán visszahozták a gyerekeket, mikor már elhallgattak a fegyverek.

Különös emberi értékek és szennyek bújtak elő rejtekhelyükről a legnehezebb időkben. A Vörös kereszt ingyenyógyszert küldött Magyarországra, ezres B₁₂-t is, amit anyámnak is szednie kellett volna. A községi tisztifőorvos, aki az orvosságok felett rendelkezett, kártyapartnere volt a nagyapámnak, aki a gyermekeit is tanította, a helyi orvos-pedagógus focimeccseken egymás ellen játszottak kellemes hangulatú barátságos mérkőzéseket. Felkereste a nagyapám, és kért B₁₂-t, de semmilyen segítséget nem kapott ettől az embertől: ha volt, nem adott belőle, ha pedig nem volt, nem akart szerezni. Még pénzért sem.

Tőlünk néhány háznyira élt egy magának való zsidó család, a felmenők nem tértek vissza Auschwitzból, a két árvát összeadta a közösség, született három gyermekük. Nem jártak össze senkivel, hallgatagon vezették a vizitoronnyal szemközti könyvesboltot, s az asszony kezelt még a hajóállomás melletti szállodában egy üzletet, amely csak nyaranként tartott nyitva. A férfi egyik nap megjelent a nagyszüleimmél, hallották, mi történt a kislánnyal. Esetleg segíthetnének a hiányzó gyógyszert megszerezni. Meg is tették, a zsidó hitközségen keresztül egy kúrára való gyógyszer-adagot szereztek, természetesen ingyen, majd visszavonultak a fal mögé.

Anyám nyolc évvel később tudta nekik viszonzni, amikor barátságból egy nyáron át korrepe-tálta matematikából bukott lányukat. A javított osztályzat hármassá lett. A szülők nem hagyták annyiban, hálából egy Hemingway-novelláskötetet adtak anyámnak. Megvan ma is, 1963-as kiadás, Világkönyvtár sorozat, zöld vászonkötés.

Az ember utólag megbocsát, meg már mindegy is, mi történt akkor. Anyám hajlamos legyinteni a tisztifőorvos hitványságára, és ugyanezt kéri tőlem – no meg diszkrétíót. Diszkrét vagyok,

mert nem írom le a nevét, de nem hallgatok róla. Nem él már, védeni már nem tudja a helyzetet, meg szerintem védhetetlen is. Ha titkon utálta a családomat, akkor is kötelessége lett volna segíteni, a föld alól is keríteni gyógyoszert.

Nappal nem imádkozunk, megpróbálunk beszélgetni a szobánkon kívüli világról. Ica néni szeptember óta itt lakik a kórházban, ősz haja megnőtt, az egyik nővér két vékony copfot font belőle kétoldalt, majd föltűzte a feje tetejére. Olyan, mint a kiliti asszonyoknak, akik a piacon árulják a zöldséget. Halkan beszél a szomszéd szoba fiáról, hat között feküdt egy darabig. Ott van az állítólagos bátyám, tizenhét éves, a lába bénult főleg, a keze alig. Egy fiatal református lelkész, hatalmas darab, súlyosan beteg, mozdíthatatlan. Egy mérnök néhány hónapos diplomával, olyan állapotban, mint én. Egy vidéki fiú, túl a gégemetszésen. És egy apa, nem több harmincnál, mindig hisztizik, mert kevesli a figyelmet és az ellátást. Az egyetemistát a hintarespirátoron én is láttam az előző kórteremben.

Hárman vagyunk lányok és nők, gyermekekből van még tele kórterem ezen a tíz kölykөн kívül, iskoláskorúak. A gyűrött köpenyes szüzike nővérekből mintha kevesebb volna, éjszakai ügyeletesként jár felénk a tokás diakonissza és egy másik, hallgató, aki szintén apáca volt valamikor. Ő mérte a harcok kirobbanása előtt a vitálkapacitást, látat, de abba hagyta, mikor már löttek. Ilyen háborúban a vitálkapacitás tényleg új értelmet kap. Nincs harangozás, sem feszület, imakönyv, Biblia, rózsafüzér, csak reggeli, ebéd, vacsora beszélgetés nélkül, és egyre több bróm a fiókunkban. Szóltak, hogy ne imádkozunk olyan hangosan, még őket is bajba sodorhatjuk. Ica néni, bár hangja nem volt, semmit sem hagyott szó nélkül, meg is kérdezte az egyik nővértől, hol az a nagy vallásosság, az meg azt mondta, hogy ő soha, hagyja békén ezzel. Kikérte magának. Azért én tudom, hogy Ica néni is remélte, újra nagyságos asszony lehet, mint a háború előtt.

Alig jönnek látogatók, véletlenül tudjuk meg, ha valaki után telefonon érdeklődtek. Apránként ettük, de mára elfogyott az őszibarackbefőtt, amit Rozi nővére és mamája hozott be tegnap. Nem tudták ellopni tőlünk, mert felmutatták az üvegfalon túl, és addig el nem mozdultak, amíg egy nővér át nem adta az üvegeket az ajtóban ácsorgó Rozinak. Elakadt a konzervgyár szerelvénye Rákos-rendezőn, valakik feltörték a koscsikat, a nép pedig odacsődült, és vittek, amit értek. Nekünk két üveg őszibarack jutott a zsákmányból. Kétnapi lakoma.

A kemény matrac érzéstelenre nyomta a fenekemet és a hátamat, a derekamon gomba jelent meg. Állítólag egy tenyérnyi vörös folt, viszketne is, ha érezném, Ica néninek teli volt ilyenekkel a háta. Engem még inkább forgattak, mert meg mertek emelni, Ica nénit hagyták mozdulatlanul, hogy majd visszajönnék, hoznak segítséget. De sosem jöttek vissza.

A forradalmat leverték, a bennlakók is észrevették, hogy kevesebbet lőnek. Azt viszont nem tudták, hogy mennyi idő telt el azóta.

A huszonnyolc napos elzárás a legtöbбекnek letelt, de egyedül az első kórterem pizsamás sétálója távozott a saját lábán időközben, a többiek kívárták, amíg az utókezelőt rendbe teszik. Ez az ORFI volt, a Császár-fürdő mögötti épület, Frankel Leó út 62., az udvar vége felfut a Rózsadombra.

Kérdeztem anyámtól, honnan tudta gyerekfejével, hogy mi zajlik odakinn. Azt mondta, ő nem volt gyerek, hanem egy felnőttfejű másodikos gimnazista, úgyhogy annyit tudott, amennyit bárki más 1956 októberében. Tudtak a politikai változásokról, egy távoli rádión hallották Nagy Imre beszédét, aztán csak a tankok érkezését és a lövéseket napokon keresztül.

Újra egy mentőben, mint néhány héttel ezelőtt. Olyan, mintha egy év vagy kettő eltelt volna azóta, pedig csak egyetlen hónap, egyetlen nap híján. Ez is szürke és hideg, mint az ég novemberi reggelen. A hebehurgya Derek kísér minket át, ugyanolyan szeleburdi, mint én voltam pár évvel ezelőtt, csak hogy rám nem bíztak beteg embereket. Ica néni fektették az egyetlen hordágyra, engem meg a kísérők kemény padjára raktak egy lópokrócba csavarva. A fal és a fapad hidege átér a pokrócon, a fülem talán le is fog fagyni, ha még sokáig a falhoz szorul. Annyira ráz az út, hogy Derek néha oldalba bökö, nehogy leguruljak. Ha már ő is alig tud a helyén maradni, kinéz az ablakon, és meséli, amit lát. Felszedték a kockaköveket, a maradékon, a szétdobált köveken rázkódunk ennyire. Néha felkiált, hogy ide nézzenek, hogy szétlőtték a Nagyvárad teret! De hát hogy nézzünk oda? Nagyon kell pisilnem, talán a fájdalomtól, Ica néni is összeszorítja a szemét, ha valami megdobja a mentőt, és repülünk egy nagyot a buckákon át. Néha hangosan nyöszörög, nekem inkább a fogam vacog. Rettenetesen fáj mindenem.

Derek meg csak üvölt, hogy ide nézzenek, ezt nézzék, hiányzik a sarokház, jaj, az Üllői út szétlőve. Nehezen viseli, hogy egyedül van a látvánnyal, a fejem alá nyúlva felránt ülő helyzetbe, hogy kilássak az ablakon, a tejüveg fölött. A háztimaim bekötöttek, nem nyúlnak a gerincem után, a fájdalomtól csak homályosan látom a romokba döntött házak tetejét. Minden olyan, ahogy a lövések hallatán elképzeltem. Mint egy háború, még ha azt mondják is, hogy nem volt az.

Derek, mikor látta, hogy anyám az ájulás szélén van a fájdalomtól (egyébként eszébe nem jutott volna, hogy fájhat ezeknek a betegeknek valami), visszafektette a padra.

Akinek addigra lejárt a huszonnyolc napos elzárási ideje, ezen a napon, november 19-én átvitték az ORFI-ba. A mentő kettesével szállította a betegeket, a férfiakat is a szomszéd kórteremből. Derek volt az állandó kísérő, az egyetlen férfiember az ápolók közül.

Mikor odaért a mentő, kihoztak egy hordágyat, lerakták a járdára, ráfektették anyámat, és ott hagyták a Frankel Leó út kellős közepén, amíg Ica néni az épületben átvette az adminisztrációt. Addig anyám a föld felett pár centivel fekiúdt, és nézte a lehajtott fejű járókelőket, amint kifejezéstelen arccal kerülgetik a hordágyat. Úgy látszott, megszokták az ilyesmit. Jól emlékszik, hogy nem mertek ránézni, vagy gyorsan elkapták a fejüket. Egy borús novemberi reggelen, egy szétlőtt város megviselt utcáján senki nem számít barátságos emberek érdeklődő arckifejezésére. Már akkor is természetesnek vette, hogy idegenkednek tőle, most meg, hogy tudja, mi zajlott le odakinn, hideg tekintetük mögé félelmet és nem viszolygást képzel.

Csak perceket, de nagyon hosszú perceket töltött a koszban, az új kórház iránti várakozással, a szétlőtt város látványával, a fájdalommal, a tehetetlenséggel és azzal a felfedezéssel, hogy ez a nyirkos, hideg levegő mégiscsak szabad.

Lehet, hogy csak a bezártságtól vettem nehezen a levegőt a Lászlóban, mert itt nyitva az ajtó, idegenek, látogatók, bámészkodók, betegüket kereső rokonok mászkálnak a folyosón, benéznek hozzánk, hogy kik vagyunk egyáltalán, elnézést mondanak, majd mennek tovább. Hideg és gittszagú ez a kórterem, de itt van Ica néni, és Rozit is ide kértük, pár hét múlva hozzák utánunk. Mimi nyári beteg, hónapok óta itt él, de ebbe a szobába ő is csak ma került.

Néha tudnék mozdítani valamit magamon, zavar például a szemembe lógó lenőtt hajam, de minden mozdulat örült fájdalommal jár, a fájdalom pedig legyőzi az akarást, hogy megemeljem a végtagjaimat. Minden izmunk bekötött a hetekig tartó mozdulatlanságban. Majd rendbe teszik, mondja mindig hűvösen a főnővér helyettese,

valyis most az első számú, mert a főnővér nem jár be orvos férjével együtt. Ettől a rendbetételtől nagyon félek, nem beszél senki róla, csak sajnálkozik. Várható, hogy ha hozzám nyúl valaki, megőrülök a fájdalomtól.

Kinn néma csönd, pedig utcára néz az ablakunk. Négykor már sötét van, attól kezdve látogató sem jön. Kijárási tilalom van. A személyzet itt is hiányos, de nem vagyunk magunkban: fentről néha leugrál egy-egy fiú, bemosolyog az ajtón, megkérdezi, hogy vagyunk, de nem marad sokáig. Előadják saját versüket, vagyis Arany-átköltésüket: „Istenem, Istenem, mért nem adál szárnyat, hogy pótoljam a Heine–Medin-es lábat.” Máskor az emeletről hallgatjuk a kórust, részletet a Csárdáskirálynőből: „Hogyha új leány van az ORFI műsorában, mi már előre érte lángolunk.” Néha mesélnek a dzsemboriról, ahogyan ők nevezték azt a két hetet, amit nők, férfiak, gyerekek összehordva töltöttek a lövöldözések idején.

A Frankel 62. repülős kórház volt valamikor. Az utcai frontot és a Rózsadombra nyúló udvari épületet egy csarnok kötötte össze, az ambulancia. Mikor elkezdődött a lövöldözés, az ambulanciára hordták az összes beteget, nőt, férfit, gyereket vegyesen, tábori ágyakra fektették őket érkezési sorrendben. Így töltötték a legvéresebb napokat a dzsemboriban. Kicsit csodálkozom, hogy cserkészifejezést használtak a kemény ötvenes években, de boldogan veszem tudomásul, hogy a szellem nem veszett el, testi nyomorúságukkal ellentétben az elméjük tökéletesen működött.

November 17-én kezdték rendre tenni a harcok által megviselt utcai frontot, a betört ablakokat beüvegezték, kitakarítottak, így tudták fogadni két nappal később a László-kórházból átszállított betegeket. A férfiak a második emeletre kerültek, a nők és a gyerekek az elsőn feküdtek. Sokkal kevesebb nőbeteg volt, két-három kórteremnél többet sosem töltöttek meg, ezért az emelet többi részére tették a gyerekeket, hogy csökkentsék a hátsó épület zsúfoltságát. A férfiaknak egy egész emeletre szükségük volt.

Ahogy a Lászlóban, itt sem volt rendes ellátás, az orvosok közül a legtöbben, a nővérek közül pedig sokan nem jártak be 1956 végéig. A barátságtalan főnővérhelyettes szintén apáca volt egykor, mint sokan odaát.

Lehet, hogy csak a forradalom kudarca frusztrálta a személyzetet, különösen a kórházakban benntartott nővéreket, akik úgy bántak a betegekkel, mintha ők tehetnének erről az egészről. Hidegen és undokul viselkedtek, a leghalványabb emberség is hiányzott belőlük. Később, pár hónap múltán jobbá vált a helyzet, az újabb ápolók és a helyzetet elfogadó régiek egyre többször mutattak emberi arcot.

Amilyen csönd van odakinn, olyan nagy az élet idebenn, persze csak a kijárási tilalom előtt, sötétedésig. Ha magunkra maradunk, Ica néni mesél a régi életéről, a Rádiusz moziról, amelynek a vezetője volt a harmincas évek végén, negyvenes évek elején, ott, a Royal Apolló utáni második legnagyobb moziban mutatták be a legjobb filmeket. A Dankó Pistát Jávor Pállal. Jávor olyan részeg volt, hogy ketten támogatták a színpadra meghajolni. Ma is hatalmas könyvtárunk van a Bartók Béla úti lakásban, végigolvastam a díszes kiadású klasszikusokat. Gyönyörű ruhákban járt, ismerte a nagy színészeket, Rádayt, Csörtöst, a háború előtti évek díváit. Ahogy magyaráz, mindig finom fehér kezét nézem. Ha nagyon beleéli magát, elfárad, elcsuklik a hangja, és int, hogy majd később mondja a többit.

Töri a hátam a kemény ágybetét, pedig hármat is raktak egymásra. Nem puhább, csak magasabb így, az meg tulajdonképpen mindegy lenne. Néhol átszúr a szalma, amivel kitömték. Néha megkérem az új fiúkat, hogy mozdítsanak meg, mert elfeküd-

tem a derekamat. Az új fiúk a Testnevelési Főiskoláról jöttek velünk egy napon, kirúgták őket politikai okokból, de mivel tanultak anatómiát, ideirányították őket gyógyornásznak és ápolónak. Mára levágatták a Kossuth-szakállukat, alig lehet rájuk ismerni.

Mimi tizenkilenc éves, nyáron bénult le minden végtagja, de már kacsázva, egy kicsit riszálósan képes egyedül járni. Olyan, mintha bolondozna, az egyik lábán pedig lábujjhegyen jár, mert bekötött az Achillese. Magas, vékony, de nem látszik soványnak. Bár a dzsemboriban összetartott a társaság, azért örül, hogy lányokkal kerül egy szobába, méghozzá nem is akármilyenekkel. Nem várja meg, hogy kihűljön az ebédem, amíg valaki hajlandó megetetni, inkább leül az ágyam szélére, és együtt eszünk, a saját kanálával a tányérjából eszik egy falatot, majd amíg megrágja, az enyéből ad nekem egyet. Közben mesél az itteni fiúkról, mi is mesélünk a mieinkről, akik két szobát is elfoglalnak a fejünk fölött.

Az ágya mellett vannak a ruhái, könyvei, személyes dolgai, mint egy igazi kórházban. Hamarosan nekem is lesznek ilyenek, hozzák a szüleim, csak nagyon nehezen szervezik meg az utat, mivel sötétedés után nem mehetnek az utcára. Márpedig a napok egyre rövidülnek.

November vége, december eleje zavaros átmeneti időszak volt a forradalom és az új rendszer között. Még nem mindenki dolgozott, de jöttek újak, mint a fiúk a TF-ről. Haranghy Bandi, a grafikus unokaöccse volt a legcsinosabb az összes közül, egy év múlva öngyilkos lett egy idősebb, férjes asszony miatt.

Deklasszált elemek gyűjtőhelye volt a kórház a teljes ötvenes években. A portás Szabó bácsi egykor Horthy nagykövete volt Finnországban, az egyik betegszállító pedig ezredes Horthy hadseregében. De akadt háromdiplomás, doktori címmel rendelkező agrármérnök, tanár és egy tragikus sorsú férfi, aki hét évet ült tévedésből, tárgyalás nélkül, 1959-ben közölték vele, hogy összetévesztették egy névrokonával. Szabadulása után az ORFI-ba került, anyámék folyton hallgatták, amint a folyosón tíz lépést tesz előre, tízet hátra, majd fordul vissza, ahogy a cellában megszokta. Akkoriban, 1959 körül érkezett egy háborús bűnösként halálra ítélt politikus unokaöccse, a nevével ugyanis gipszelnél többre nem vihette.

A László fertőzőosztályához képest zsongó pályaudvarhoz hasonlított a paralizésesek néhány kórterme, a vidéki hozzátartozók bármikor bejárhattak, a pestiek csak látogatási időben, de a kijárási tilalom mindenkire vonatkozott. A rokonok szomjasan csaptak le a betegekre, mindenkinek volt valami közölnivalója, a forradalom mindenhol nyomot hagyott.

Rám roskadt az eredeti életem. Itt ül az apám, lefogyva, hallgatagon, szótlánul szorítja a kezem, velem figyel, ahogy az anyám intézkedik, kipakolja a tankönyveimet, az ágyam végébe teríti a pongyolámat, aztán a hajamat fésülgeti, de úgysem tudja helyére tenni a tinceseimet. A fiúra levágott hajam belenőtt a szemembe, hátul meg kócolódik az állandó fekvéstől. Nővérem le sem mer ülni, anyám nem is engedi, mindig ad valami feladatot, amivel félbeszakítja a gimnáziumi történeteket. Pedig szívesen hallgatnám, hogy ki érdeklődik irántam, bár mindenki nagyon távolinak tűnik, mintha többé sosem látnám őket. Vagyis teljesen mindegy, hogy eszükbe jutok-e. Az igazolható hiányzás végső mértékét is kimerítettem, ezért mostantól magántanuló vagyok.

Tegnap bontották meg az október 15-én összerakott iskolatáskámat. Első órához füzet, könyv, a második órához füzet, könyv és így tovább, mindig így pakoltam össze. A kémia a harmadik volt hétfőn, ezt a könyvet kellett először kivenniük. Fialtanárom bevittette a nővéremmel, áthúzogatta benne a felesleges részeket, a fontosakat viszont megjelölte, és mellé írta a megjegyzéseit. Lehet, hogy már csak ketten bízunk abban,

hogy vegyész leszek? Rajta nem fog múlni, rajtam sem, alig várom, hogy tanulhassak végre.

Aztán itt egy levélsomag, lap minden egyes osztálytársamtól. Valaki hosszan ír, más csak illedelmesen a lényegre, hogy visszavár. Féltreteszem, most nem tudom elolvasni őket. Beszélgetni így sem tudunk, csak magamba szívom apám mélységesen mély szeretetét, kényelmesen elfogadom anyám praktikusságát, mit hol találok majd az éjjeli-szekerényben, zavartan összevigyorgunk a nővéremmel, és már mennek is a többi látogatóval együtt. Itt maradok a régi életem tárgyai és az új életem bútorai és társai között.

A sötétedésig Kőbányára kell érniük, a nagynénémhez, ott töltik az éjszakát.

Szentkuthy Miklós

KÉT RÁDIÓ-ELŐADÁS

I

A józanság dicsérete*

Somerset Maugham: SUMMING UP

Ha a legutóbbi napokban végigsétáltam a belvárosi könyvkereskedések kirakatai előtt, jóformán nem láttam mást, mint Picasso meg Braque festményeit tartalmazó gyönyörű színes mappákat. Az egyik fedelén egy zöld szájú, dupla orrú és idegen arcokból összeollózott szemekkel ékes urat láttam, a másokban is gitárokba nőtt kancsókat és hatfenekű meg hétszájú mosdótálakat. Bevallom, nagyon szeretem ezeket a játéknál sokkal komolyabb játékokat. Ha új angol vagy francia költőket olvastam: az úgy látszik újra felkapott Eliotot vagy a fiatalabb Audent, ilyen sorokban gyönyörködhettem: „*Itt imádjuk a naspolyát, a naspolyát, a naspolyát / Itt imádjuk a naspolyát, reggel ötkor pontosan.*” Bevallom, én még ezt is nagyon szeretem. Van olyan művészi bolondság a világon, amittől több bölcsességet tanulhatunk meg, mint a tudósok könyveiből. De amikor megnéztem az angol rajzolókat és rézmetszőket a Nemzeti Szalonban (ahol jóformán csak egyetlen hölgy vetkőzött, tiszta udvariasságból a modernség iránt, olyanformán, hogy a kontya, karja, inge egyetlen elektromos szikrafirkába bolondul, és a többi kép mind igen-igen konzervatív formában, igen-igen szolid módszerekkel igen-igen reális tárgyakat ábrázol), rájöttem, hogy ebben a józan realizmusban van valami titok, erő, báj és szuggesztív szépség, amit viszont Picassóék nem ismernek. Ha valaki ezeket az aprólékos levélrajzokat vagy romantikus sötétségből kifehérlő francia templomtornyokat, a szőrönként fába metszett papagájokat vagy – ó, bűnök bűne – egypár sznob műmodern szerint fényképhez hasonló arcmásokat nem szereti, rájöttem, valami lé-

* Szentkuthy Miklós könyvismertetését 1947. október 12-én olvasta fel a Magyar Rádió RÁDIÓ-CSEVEGÉS című műsorában.